

ספר

אדר היקר

רעיונות ורשמים לתולדותיו של
אותו צדיק גאון ישראל ותפארתו,
נזר הקדש מרן

אלוהו דוד ראבינאוויטץ תאומים

זצ"ל . 5

שהיה אב"ד בקה"ק פאנווועז ומיר ברוסיה
ובאחרית ימיו שמש בכתר הרבנות לעדת אשכנזים
פרושים בעה"ק ירושלם תובב"א.

נערכו על ידי חתנו

אברהם יצחק הכהן קוק
עבד לעם קדוש על אדמת הקודש פה
עה"ק יפו והמושבות תובב"א.

בעה"ק ירושלם תובב"א

שנת תרס"ו לפ"ק

מַעַט צָרִי.

לאחר קראתי נועם אלו ת"ה שבא"י
שמנעימים זל"ז בהלכה (פנסדרין)

ימים רבים עברו, על החכמה המכנית, והחק
המלא שגיאה „ששני כחות המתנגדים זה את זה הם
מולידים שלילה בהפגשם“, היה לקו להתעשיה, שהיה
לה כעול ברזל על צוארה. אבל באו הנסיונות, והתרחבה
ההכרה, עד שצעדה בנאון ההחלטה „כי לא שלילה יולידו
שני כחות המתנגדים בהפגשם, כ"א „כח חיובי מחדש“
שגם הוא יהיה לכח פועל ליהנות בו בני אדם כשירעו
איך להשתמש בו.

הכחות הרוחניים, המדות והמחשבות הם יותר
רחוקים מלב בני האדם, ויותר מטושטשים בציורם מן
הכחות המעשיים. הרבה צריכה עוד המחשבה האנושית
לעמול עד שתכיר את ערכם של כחות המחשבה ואופני
שימושם, באותה המדה שהיא עכ"פ נכונה להכיר את
הכחות המעשיים שבעולמה, ע"כ אע"פ שכבר הגיעה
היריעה הכללית עד אותה המדה של ההבנה, שרק
ברכה מצויה היא בכחות המעשיים כשהם נפגשים
בניגודם, עוד לא התנשאה עד כה להבין ג"כ את אוצר
הברכה המוכן מהתנגשות הכחות המחשביים כשהם
נפגשים זה בזה במצב הניגוד — איך שהם, ודוקא הם
לא שלילה, כ"א חיוב וכח חדש ונאור בעו הם מולידים,
אורח הגון שראוי לקבל פניו באורה וצהלה, כברכת שלום
ואהבה, חק התולדה החיובית של פגישת הכחות המתנגדים
השלים את הכרת אחדות הכחות שבמציאות המעשי,
הפועל בחומרים, ונושאי דגל אחדות העליונה הטאירה
את

את כל מחשבי העולם עדי עד. חכמי ישראל, אבות התעודה אמרו לנו זה כבר „אעפ“י שאלו מטמאין ואלו מטהרין, אלו אוסרין ואלו מתירין, אלו ואלו דברי אלהים חיים, אל אחד אמרן, פרנס אחד נתנו, מפי אדון כל המעשים ב"ה" [חגיגה], והו החותם הגדול של אחדות המחשבה שמתמם את החזיונות המתנגדים בהפנשם על פני איפק המחשבה והרוח, שמכיר איך שהם מביאים ברכה לעולם. אין לנו רמיה יותר גדולה להמחלה של התפוצצות הכחות, וביותר הכחות הרוחניים של כנסת ישראל, כהחק הנשגב הזה, החובק בזרע עזו עולמי עד. אמנם המקום המבוצר, שבו צריך שיתגלה החזיון האמיתי הזה אצלנו, הוא מיוחד להמחשבה הישראלית, לעומת מה שהמעשה עומד על צביון אחד ומקבל בתוכו את כל הגונים באספקלריא שלו.

התפוצצות הכחות של המחשבה, מביאה ג"כ לאפיסת המחשבה וחולשתה, כי מה יוכל לחשוב מי שסובר שכל מה שהוא חוץ לחלל הגלגלת שלו איננו כ"א תהו ובהו ארוך, והעולם והחיים איננו כ"א מה שמצוי ברביעית דם ובכזית מח שלו.

מיעוט העבודה, של הכנסת כל המחשבה הטובה והעדינות של כנסת ישראל למקום אחד, להתאימם ולהפרותם, הוא שגרם שאותן המחשבות, שהם כאמת תולדות התהו והבהו, שאינם עלולות להתאחד עם החיים הפנימיים והמלאים של האומה הישראלית, הדעות הקלושות הבאות מקצר הראות וקטנות אמנה של עז האחדות האלהית מעזן של ישראל וגאותם „מושל בגבורתו עולם עיניו בגוים תצפינה, הסוררים אל ירמו למו סלה“ הן עולות

עולות בעני חשך ומביאות אפילה לעולם ומאבדות
ביחוד מבני הנעורים את כל גאון ההכרה העצמית
ממקורה ומבסיסה הבריא, „במסתרים תבכה נפשי מפני
גיה, מפני גאותן של ישראל שנמלה מהן” [חגיגה], בעולם
המחשבה המעשית שלנו, עיון ההלכה והתלמוד הצליח
הנסיין יפה. הדעות כולן, המוסכמות והבלתי מוסכמות
נקבצו יחד, יחד העשירו את ידיעותינו, הרחיבו את חוג
רעיונינו והאדירו את תעופת שכלנו, בתתם לנו יד להגיע
אל כל מבוקש כחודש, מסעיפי המחשבה המעשית, באופן
מבורר ומוצלח, לפי הנאי מצבנו. התועלת המוחשי
שהתגלה ע”י הלמוד הרחב שנבנה מקיבוץ הדעות השונות
והשתרגותם הפיגה לגמרי את הטעם של המחלוקת
והפירוד האפשרי להולד משינוי הדיעות וההחלטות והביאה
תמורתם, אחדות, אהבה ורחשי כבוד אין קץ, לכל הדעות
השונות והמתנגדות גם יחד. והיא, אשר הביאה ג”כ לראות
את תולדותיהן החיוביות בעצם זהו ותקפן.

לא כן הוא גורל המחשבה העיונית למרות כל
עמל בעלי האגדה לפלגותיהם, בעלי המוסר, המחקר
והקבלה העיונית, עכ”פ לחכב ולרומם את עבודת המחשבה
והרעיון, לא זכינו עדיין בענינו לקבע קבוצים וישיבות
קבועים שתהיה מטרותם, לכנס במקום אחד, בקבוץ
והתאמה את כל פזורי המחשבה הגדולה של כנסת
ישראל שנגלתה בצדדים רבים, בדורות שונים, כמצבים
מיוחדים, בפלגות מפוזרות ובמקצעות וסגנונים מחולפים,
ומ”מ הכל הולך למקום אחד, — למקור ישראל.

וכל אותם הספרים הנפלאים מלאי הענין, שב”כ
התעמקו בהם גדולי הדורות בחבורם והפצתם הם
מונחים

מונחים בקרן זוית, או נחשבים לספרי טיול, שמעיינים בהם בדרך ארעי, ועיון כזה איננו מביא כלל את התועלת המבוקש הכללי, להתכנסות המחשבות, לקישורן, התילדותן, ובנינן, אותם שהתפתחית המחשבה הכללית הביאתם למדה זו להיות גם הם צמאי רעיון ותאבי דברים חדשים וחיים, באין להם מן המוכן על אדמת ישראל מוזן, מעדן ומבריא, מחובר מענפים שונים, מתוקן מפועלים החיים אתנו ומקובל על לב הדור החי, הנם מתרחקים, מתדלדלים ומתנידדים לכל רוח, שהמחשבה של האומה השולמת שהם יושבים בקרבה הולכת שמה וההשפעה החוזרת מזה בקרבנו פנימה מביאה דאבון לב וחלישות חיל.

וכל זה באתנו מפני היראה הנפרזה מכל עיון ומחשבה בחלקי התורה הנוגעים ללב המרגיש ולמח החושב, שצוהו עליה גדולי הדורות, ביחוד המקובלים. היראה, שבאה היא עצמה ממיעוט הלמוד והידיעה באיכותה של מדה היראה ככלל ובהתגדלה פרא בלב היא מתהפכת לפלצות ובעתה הרחוקה מיראת רוממות הדר כבוד עליון המתחלה מההכרה הברורה עד כמה הלמודים האלהיים פועלים לטובה על התרבות הכללי עדי עד, ועד כמה הם מביאים אורה של שקט שלווה וצדק לעולם מסקור שם אלהי ישראל „גדול ד' ומהלל מאד בעיר אלהינו הר קדשו הא לאו בעיר אלהינו [ככיכול כאילון] לאו איהו גדול ולא איהו מהולל“ [זוהר] ואפילו מהיראה החשבונית של עו מדת המשפט של אלהי אמת אשר „אין לפני לא עולה ולא שכחה, לא משא פנים ולא מקח שוחד שהכל שלו והכל לפי החשבון“ (אבות).

כנגד פרצת היונים והמתיונים שכתבו על קרן

השיר

השור שאין להם חלק באלהי ישראל תקנו לכתב שם שמים אפילו בשמרות, וכנגד ההפרזה הבאה מזה אח"כ מצד העם עד שנמצא שטר מוטל באשפה, עשו יו"ט כשבטלו אדכרתא משטרייא [ר"ה] משום עת לעשות לד' אלו ואלו דברי אלהים חיים ועמך כולם צדיקים.

אנחנו עכשיו לא נכתב שם שמים בשמרות, אבל על עמודי ספרותנו החיה, ודאי חובתנו כעת לכתב שם אל אלהי ישראל, בספרים, בחוברות, במאמרים, בחזיונות, בשירים, בפירושים, ובדרושים ובכל אותם הכלים שהמחשבות נכנסות על ידם לרשות הציבור, ונשימם במנא דכשר למקנייא ביה, רעיונות ודעות, בימינו ודורותינו, נרחיב את'מדת הלמוד העיון והדרישה על אופן המחשבי שלנו, לכל אנפיו נקבע גם עליו מסכת, נעשה גם בו חריפים ובקיאים, גדולים וגאונים, ננסה כחנו יוכל היות שאור המחשבה יישר לנו את הדרך, גם על החיים והמעשה, גם על התלמוד וההוראה, ההרגל לשוטט בהיכל הרעיון, לאנשי דעה, לטייל בין שדרות השיטות השונות שבדרכי תורת המחשבה, יעודד את רוחנו, ויקיץ להחיית עלומים את כחותנו הנרדמים ועיפים מקוצר רוח, ויביאנו להכיר, לעצמנו, ולזולתנו את חסנה ועשרה הרוחני של כנסת ישראל, את בהירות מחשבתה וקדושת מוסרה, רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה, שקר החן והבל היופי אשה יראת ד' היא תתהלל, תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה, "ויתן לנו יכולת להראות הודה והודרה של שושנת עמקים זאת, "דכלילא מכל גווינין" [זוהר] על כניה. אותם קוי האורה הנמשכים והולכים בשמף הדורות כשהם נסקרים בסקירה מעוגלת רפלקסית ההולכת וחוזרת, מתאדרת ומתברכת במרוצת גליה, והכפלת רעידותיה, מן התחלת

התחלת ההגלות המחשבה העברית, בספרים שאחרי כתבי הקדש התלמודים והמדרשים, שהם הנם ישרה העבודה עצמה, המצומדים אל המחשבה הנצחית במעמד ישר, — למשל מן ספרי רב סעדיה גאון, הרמב"ם, הכוזרי, חובת הלבבות, העקדה, העקרים, ודומיהם, וכה ילך הקו הלך והקוף לאמו, עד ספרי ראשית חכמה, של"ה, מהר"ל מפראג וכל הדומים להם, ומהם עד ספרי הדורות המאוחרים ספרי הגר"א ותלמידיו, הגר"ז מלאדי וכל בעלי ההסברה שבחסידות, וכל הדומים לאלה ולאלה הכול המתילדים מהם ספרי הרמ"ל חלוצאמו, יסוד ושורש העבודה וכיוצא בו, וכל הספרים הממצעים בין תקופה לתקופה ומהם עד עבודת בחירי המחברים בדורנו והסמוך לו, שבמקצע החביב והנערץ הזה, ספרים כאלה וכל מקורותיהם, וכל המתיחשים להם, ומסתעפים מהם כשהם מבריקים בנפש ההוגה בס, במהרת לב, בגבורה וצהלה, במתינות, בשקט ושלות חכמים, המחברים אל כללות התורה והעבודה, אל אהבת המקום ב"ה, אהבת ישראל ואהבת הבריות והחיים בכלל, בצירוף דעת העולם והחיים, המהרחב והולך, ע"פ הביעה פנימית למזון רוחני ממיני, ולפי אותה המדה שהדעה מתרגלת לשוטט במרחבים, ממלאים הם אותה הוד והדר עצה ותושיה, חיים ועו, והם מולידים חזיונות ורעיונות חדשים ורעננים, לאין חקר, „שמים לרום וארץ לעומק ורוחב לב נכון אין חקר“ [בחינות עולם] ומכניסים הם פזורי מחשבות ושברי רעיונות לאין כספר להוציא מכולם יחד כלים שלמים שיצלחו באין ספק להוסיף אורה על דרכי עמנו האהוב, ללמד מן המפורש על הסתים, ממהלך הרוח של שנות דור ודור, על דוח זמננו ודורנו, וכשהם מתפרצים מן הלב אל הבתב, אחרי שהם מולידים בחיכוכם זרם חי חדש מאיר ומחמם כברקים יאירו תבל

תבל ויזהירו כוזהר הרקיע גם על ארץ מאפליה, ומהם
ענפים ישתרגו, ונחלים ישמפו עד מרום אוצר המחשבה
והרגש אשר לישראל, שבהתפרטותו ההרפיה המדוייקת
והפולרית דוקא, עתיד הוא לרומם קרן ישראל, „לאקמא כנסת
ישראל מעפרא“ [זוהר], ולהעריך עליה מל של תחיה, וחיים
של חלוץ עצמות, הוא ספר הזוהר, וכל אנפיו לכל תולדותיו
ע"פ כל המוני המערכות השונות, תולדות ההשפעות
העמוקות, הנשקלות בפלס אל דעות הנותן לרוח משקל,
„שאף רוח הקדש השורה על הנביאים במשקל היא שורה“
ע"פ כל שינויי הנטיות והתקופות ונהרי נחלי רוממות
המחשבה, שיצאו ויוצאים ושעתידים לצאת ממקורו מקור
חיים, לישראל ולאדם, לגבורת אמת, ואמונה, המלאה בחסן
ישועות חכמת ודעה. אור הזוהר, וכל החיל הגדול כמחנה
אלהים הוצא מכל השפעותיו, על בחירי גדולי הנפש שבמענו
כשנגש אליו ע"פ כל אותו התכסים הרחב, המאמץ כח לב
הראוי לו, יגדל את הרוח וינשא את הנפש, עד שימציא
לנו גם עתה אנשים העומדים בגדלם מעל לאופק החיים
הרגילים והמעשיים, אבל דוקא הם יכולים המה להיות מאירים
לנו בקרני הודם כשמש בגבורתו ודוקא ע"פ השפעה אצילית
ונשאה כזאת, יתחוללו נפשות מעשיות לבית יעקב, נפשות
מלאי אור ויפעה, וממולאים בהכשר של פרנסות הדור ההוה.
ביותר נתגדלה חובתנו בהגדלת כח הלמוד העיוני
שבתורה עכשיו, בעת השבר הגדול אשר השברנו, מכוס
התרעלה אשר שמה עמנו לרויה, מחרב הנוקמת נקם בריתה,
אשר ירד עליו כאופן המכהיל ומחריד כל רוח ונפש, מידי
רעי אדם, פריצי חיות, המשחרים למרף, אשר במדינת רוסיא,
יחד עם זה המהפכה הגדולה ישבארץ ההיא, שכמעט רוב
האומה

האומה שרוייה שמה, והיא מוכרחת להוליד שינויים נמרצים בחיי עמנו שמה, ומהם מיכרחים יהיו להולד שינויים אדירים בחיי הכלל כלו, בכל מקום שהוא, ובימי סערה ורעש כאלה אנחנו מתוייבים לבצר את עמדת הרוח „רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימוש מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ד' מעתה ועד עולם“, ואנחנו תופשי התורה הנוכל להתעלם מבלי ללמד את עמנו לדעת את אשר עלינו להתבונן עתה באחרית הימים, לדבר בקול גדול, יהודית. בקול הנשמע מסוף עולם העברי ועד סופו...? כי אמנם, שידע ויכיר ישראל כי „על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה...“ אבל, איך יבינו בנינו שיחנו, הנוכל לחשב כי בציורים בלתי מעובדים ומשובכללים, בעימק דעה ורעיון, עם סגנון יפה המורגל ונהוג בזמננו, נוכל להשיב לנו את הבנים, המלאים חמת גבורים מרי נפש המסורים בחרף נפשם למטרה אשר אמנם אולי לעד, לא ישיגוה, ואם גם ישיגוה, תתמוטט כהחת רגליהם, מרגשת זדון ורשע? שכפי מה שענינו ראות עלולה היא להתחדש בהכרח בכל עת בגבול בני נכר „אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר“, האם נוכל, אם גם נבקש, להרח את לבם בציורים שאינם לוקחים את הלב בגאון עזם, ובעצמת פנימיותם. לא, להתיחש להם אנו יכולים רק בדברים כאלה. שמושימים להם אידיאלים נשאים ומחשבות רוממות, קרובות ורחוקות, לדור, לאומה, ולאנושיות, משתילי חמד, שמעל הרי ישראל, חלף זמורת זר, של גפן סדום ושדכות עמורה. אין לנו דרך אחר כ"א לדבר מתשובה כזאת שהיא כ"כ מקורית, ענפה ופוריה, חזקה ועדינה, עד שהיא יכולה לקחת עמה את כל חלק טיב ומבריא, בדעות במדות, בסדר והנהגה שכל מקום שהוא

שהוא, ושהיא גם כן מלאה כח לצדפו לזקקו ולהתאימו אל היסוד העקרי של צור ישראל, להפנות אליו את כל כחותנו האנרגיים, אל כנסת ישראל פנימה, ביחוד ברכה וקדושה, שאר ישוב, שאר יעקב, אל אל גבור ודברים כאלה הימצאו לנו בלא למוד קבוע ועמל מוסכם תדירי, בלא התנדבות רוח גדולה של בעלי כשרון מהורי לב? ומי הם המוכשרים לכך, לאסור המערכה, הוי אומר אלו ת"ח שבארץ ישראל, על ת"ח שבא"י החובה עכשיו, כימי עולם, להראות גלוי לכל בני עמנו, מה האייר המחכים של ארץ חמדתנו עושה, וכמה הוא פועל עלינו להשפיע שפע חיים ואורה על כר דרכנו, וגם על חבת ציון עצמה, עם עליונות מקורה מראש מקדם, עם כל צדדיה העיוניים והמעשיים שבכל דור ודור, עד ימינו אלה, והם בכלל, עם צפיה נאמנה לישועה, ועבודה מובה לעתיד, דוקא ממקורה ממקום מכורתה הורתה ולדתה. באמת, רב לנו רב להיות רק בקבלים, אפילו השפעות רוחניות, השייכים לנו ביחוד ביתר שאת, רק מאחינו יתבי ארעין דמחשכאן במקום שיש עלינו החובה, ולנו הצדקה, להיות להם לעזר עזרה רוחנית ומעשית בפי מדת יכלהנו ולמאירי עין לאחינו יושבי ארץ המרחק, מהחוג החביב הקרוב לנו, נודיעה דברינו אותם, נביע להם רוחנו בשפה בגורה, נגיד להם את הקדושה התפארת והעז אשר אנחנו חשים אידות ארץ חמדה, אשר חננו צור ישראל לשבת בה, לעומת כל אחינו הרחוקים מעל אדמת הקדש, נשתמש בכל אותן הדרכים שהדור החי והפועל משתמש בו, אנראה כי זרם אור וחם יזרם מציון על כל פזורי ישראל להכיר את הכח המרכזי החי שמוכרח הוא להקבע גם עכשיו בכנסת ישראל היושבת על אדמת הקודש לעשותה לתל תלפיות לדורות עולמים.

כשתהיה

בשתהיה האורה גדולה בכמותה ואיכותה, ע"י הרמת כח המחשבה התורית, לכה"פ לפי מדת ההתעלות של החפץ של המחשבה הכללית ותביעתה בדור, ועיד למעלה למעלה מזה ירום ונשא, ונבה מאד, כיחננו ד', ויש לנו כל. אבל נחלה זאת איננה באה כ"א בלמוד מסודר וקבוע במקצועותיו, שא"א לו להוטר לפחות בתחילה כ"א על אדמת קרשנו, ע"י לא יהיו לנו למכשול כל אותן פרודי הדעות ושינויי הסגנונים, אור האחדות של גוי אחד בארץ יגלה ויראה לעין כל, מחשבות התהו המתפרנסות מבצת הפזר והרפיון, "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים שרפו ידיהם מן התורה" [בכורות] ילכו הלך וחסר, "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, בזמן שישראל מסתכלין כרפי מעלה, משעבדים את לבם לאביהם שבשמים הסמתגברין" [ר"ה] והמחשבות הטובות השונות, תולדות, ההסתכלות כלפי מעלה, ותוצאות, "שיעבוד הלב לאבינו שבשמים" מרוחות רבים יולידו בהפגשם תולדות טובות ונאמנות חיוביות, מה ישמח ישראל אם יראה כי בניו המצויינים בכשרון דעת ורגש היושבים בהר ציון וירושלם הנם מושימים לו, לא רק יין חמר, למשתה שמנים, כ"א גם, וביותר, יינה של תורה ודעת המשמח אלהים ואנשים כמקום הראוי לזה, "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלם".

וההתחלה הזאת עכ"פ, שמוכרחת לבא, שבודאי עתידין ישראל לשוב כעדות תורת אמת, ודבר אלהינו יקום לעולם, "ואין תשובה באה כ"א אחר בינה, ולכבו יבין ושבורפא לו" [מגילה] וא"א כלל שתהיה עולה בידינו תשובה לאומית כזללה, כ"א ע"י כח של בינה גדולה אדירה ופוריה, למי נעזבנה, הליושבני ארץ טמאה עם עקרבים, או להשכחים

את

את הר קדש אלהינו מרב שלוה דמיונית וטרדה שעשועים של צל קיקיון?

לא, עלינו, רק עלינו החובה להתחיל להתאמץ במצוה כללית זאת, בפעולה הגדולה שאחריתה להשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם, שתגמר ע"י אליהו זכור לטוב, שרוחו חי בקרבנו כמוהו נגער בחלושי הדעה והרוח שבקרבנו אשר לא ידעו להתרומם עד מרום עזנו ומשגבנו לאמר להם, "עד מתי אתם פוסחים על שני הסעיפים אם ד' הוא האלהים לבו אחריו, ואם". וכמהו יעננו הד קולה של כנסת ישראל בגאון הוד, וקיל הרמוני אדיר, נעים ונשגב, "ד' הוא האלהים ד' הוא האלהים".

עצם המטרה הנשגבה של משאת הנפש המהורה לראות מציון ישועת ישראל בכל אופן וכל צורה שתהיה, רק שתהיה עז ישועה ותפארת לישראל. ידעתי נאמנה כמה היתה קשורה בנפשו של אותו צדיק כבוד מר חמי הגאון מרן אדר"ת זצ"ל, שנלקח ממנו מקרוב, אחרי חיים מלאים קדושה ותפארת, של ערך ששים ושלוש שנים, ע"כ מצאתי חפץ להסמיך לשמו ולזכרו הטוב איזה סכום של רעיונות, שהנני חושב שאולי יוכלו להיות מצטרפים גם הם להמון דברים רבים ויקרים שיבאו גדולים וטובים ממני, להוסיף בתוספת אין קץ, על חלקת שדה המחשבה התורנית, לפי אותו הסגנון של צורך הדור, כל פרומה רוחנית וראי גם היא מצטרפת לחשבון גדול, לא פחות מכל פרומה גשמית, ע"כ הנני נותן לכם אחים אהובים למודי ד' בכלל, ותופש התורה אשר באה"ק, כפרט את ראשית פרומתי הדלה, מלגינתי הריקה, ואם אולי התקיים בה, "איסתירא כלגינא קיש קיש

קריא

קריא" ולקילה יאספו בעלי אסופות בהררי קודש להוסיף על הלמידים הקבועים בקודשי ג"כ את הקביעות והעיון בחכמתם של תורה בצדה, הפינה אל מול פני הרעיונות והרעות, הצריכים עבודה רבה וטיפול מרובה בזמנינו מצדי צדדים, תהיה לי עבודתי הקטנה הזאת למשאת נפש כבירה ויתגלגל זכות ע"י זכאי הגאון הצדיק ז"ל, אשר לא הספקתי בזה לספר אך מעט מהרבה, משבחיו הגדולים, כי לא לכתוב תולדה באתי אע"פ שמאד ראויה היא תולדתי שלגאון ענקי וצדיק נשגב שכמותו ז"ל להקבע בפרמי פרמיות בספרות דורנו, במח ימצאו גם לזה גואלים בעז"ה, רק לעירר ע"י תכונתו התמימה והנפלאה, את הדברים הראויים להסמך לה, להגדיל תורה ולהאדירה, להרבות העו והשלום על ישראל, על רבנן ועל ארץ חמדתנו.

וה"ח שבא"י יראו בפועל, את החק העליון הכללי, היוצא ממקור האחדות המוחלטת שכל הכחות גם המתנגדים זה לזה יולידו בהפגשם כח אדיר וחדש חיובי להועיל ולהטיב, אם רק ימצא לו כלי קיבול הגון ובית הקיבול הנהו לפנינו מקום מעמד רגלנו, ארץ צבי, וארץ חיים, אך קרוב ליראיו ישעו לשכן כבוד בארצנו חסד ואמת נפגשו, צדק ושלוש נשקו, גם ד' יתן הטוב, וארצנו התן יבולה, וזרע האמת והשלום יתן פרי הטוב והנעים, לאחד קראתי נועם, אלו ת"ח שבארץ ישראל, שמנעימים זה לזה בהלכה, והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. אמן.

תקון טעות:

צד ל"ו שורה י"א צ"ל בן שלשים וארבע.